

Wat docenten economie vinden van de economie en de lespraktijk

In 2021 is een tweemaandelijks enquête onder docenten economie en bedrijfseconomie in het voortgezet onderwijs van start gegaan. Telkens met een stelling over een actueel economisch onderwerp en eentje over de lespraktijk. Hoe denken docenten zelf over de economie en het economieonderwijs?

IN HET KORT

- Docenten denken heel verschillend over de wenselijkheid van staatsschuld, accijnzen en het mandaat van de centrale bank.
- Docenten willen meer aandacht voor wetenschap, oligopolies, internationale handel en de context in het centraal eindexamen.

JEROEN HINLOOPEN

Directielid bij het Centraal Planbureau en hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam

BASTIAAN VAN DER BROEK

Docent economie aan Het Nieuwe Lyceum in Bilthoven

Ieder jaar legt ongeveer de helft van alle examenkandidaten op havo en vwo het examen af in het schoolvak economie, en een kwart in het schoolvak bedrijfseconomie (data: CBS). Voor de meeste van deze leerlingen zijn de schoolvakken economie en bedrijfseconomie eindonderwijs en na het behalen van hun diploma kiezen ze geen economische vervolgopleiding (SLO, 2005). De schoolvakken economie en bedrijfseconomie vormen daarmee een afgeronde ‘leerboog’ in het economisch domein in de tweede fase havo en vwo.

Docenten economie en bedrijfseconomie spelen bij deze brede economische vorming een belangrijke rol. Onderzoek laat zien dat bij controversiële kwesties in het algemeen de mening van een docent van invloed is op de discussies in de klas (Cotton, 2006). In hoeverre dit invloed heeft op de examenresultaten is bij de schoolvakken economie en bedrijfseconomie (nog) niet systematisch onderzocht.

De eerste vraag is of er kwesties zijn waarover docenten überhaupt van mening verschillen. Daarom zijn wij geïnteresseerd in wat docenten economie en bedrijfseconomie vinden van actuele economische kwesties.

Daarnaast wordt er regelmatig geschreven over mogelijke vernieuwingen van het economieonderwijs in het voortgezet onderwijs (Van Dalen en Koedijk, 2012; Haan en Bovenberg, 2016; Hinloopen, 2023). Wat daarbij opvalt, is dat er veel bijdragen geleverd worden door economen die zelf op enige afstand van dat voortgezet onderwijs staan, zie bijvoorbeeld Bovenberg (2016), Canoy (2017), Jacobs (2019), Buijs et al. (2022) of Hinloopen (2023). Met name

bij dat deel van de discussie die gaat over de inrichting van de schoolvakken economie en bedrijfseconomie. Daarom zijn we ook geïnteresseerd in wat docenten economie en bedrijfseconomie zelf vinden van de economie-onderwijskwesties.

Het panel

In de periode 2021–2022 zijn er acht peilingen geweest met telkens een vraag over een actueel economisch onderwerp, en een vraag over de lespraktijk in de vakken economie en bedrijfskunde op de middelbare school. De uitkomsten van iedere peiling worden apart besproken en gepubliceerd in het vakblad *Tijdschrift voor het Economisch Onderwijs*.

Iedere docent economie en/of bedrijfseconomie die les geeft in de bovenbouw havo en/of vwo kan zich opgeven voor het panel. Een kleine 160 docenten hebben dat gedaan en gezamenlijk vertegenwoordigen zij 143 verschillende scholen, wat overeenkomt met ruim een kwart van het totaal aan scholen in Nederland met een bovenbouwafdeling havo en/of vwo.

Economische kwesties

In tabel 1 staan de uitkomsten van de eerste acht peilingen over algemene economiestellingen. Er blijken drie controversiële stellingen te zijn: docenten zijn het onderling niet eens over de gewenste hoogte van de staatsschuld, over het gewenste mandaat van de Europese Centrale Bank, en over de wenselijkheid om de accijnzen op benzine, diesel en lpg te verlagen.

De drie controversiële onderwerpen zijn onderdeel van het examenprogramma, waarbij dit programma duidelijke richtlijnen voorschrijft: leerlingen moet het Stabiliteits- en Groeipact kennen, ze moeten het enkelvoudige mandaat van de Europese Centrale Bank kennen en het in een bredere context kunnen plaatsen (op het vwo moeten ze ermee kunnen werken), en ze moeten bekend zijn met de beprijzing van negatieve externe effecten (CvTE, 2023a; 2023b). Zo bezien maakt het voor leerlingen bij de bespreking van deze onderwerpen uit op welke school ze zitten.

De overige vijf stellingen hebben een duidelijke uitslag: het opschorten van patentrechten voor coronavaccins is gewenst, vrijwillig ongevaccineerden mogen beperkt worden in hun maatschappelijke bewegingsruimte, de rente moet verhoogd worden, en tegenvallende economische omstandigheden, voor zowel bedrijven als gezinnen, hoeven niet gecompenseerd te worden.

Wat opvalt is dat het examenprogramma juist de

werking van patenten noemt als prikkel om te innoveren, terwijl de docenten dus voor opschorten van patenten op coronavaccins zijn. Kennelijk spelen hier andere motieven, wat terug kan komen in een discussie in de klas over bredere welvaart (die dan weer geen onderdeel is van het examenprogramma vwo).

Kwesties aangaande het economieonderwijs

De uitkomsten van de eerste acht stellingen over het economieonderwijs staan in tabel 2. Bij deze stellingen is er telkens een duidelijke meerderheid. Wat daarbij opvalt, is dat bij de vier inhoudelijke stellingen de mening van de docent afwijkt van het examenprogramma en/of de toetsing ervan in de centraal schriftelijke eindexamens: bij de inrichting van het examenprogramma moet de wetenschappelijke literatuur gevolgd worden (dit lijkt een overbodige wens, maar in de huidige examenprogramma's is hier niet altijd aan voldaan; zo wordt er bijvoorbeeld gesproken over constante kosten en niet over vaste kosten, worden acties en strategieën door elkaar gebruikt en wordt bij havo risico gedefinieerd als de kans op een gebeurtenis), oligopolies moeten prominenter terugkomen bij de centrale schriftelijke eindexamens (een logisch gevolg van een examenprogramma dat vertrekt vanuit voor leerlingen herkenbare contexten; veel van de producten en diensten waarmee een leerling te maken heeft, worden voortgebracht door oligopolies), internationale handel moet op het vwo weer onderdeel zijn van het examenprogramma (dit onderwerp sneuvelde bij de laatste herziening van het examenprogramma ten faveure van een gestileerd macromodel) en op het centraal schriftelijk eindexamen moet er meer over feitelijke contexten gevraagd worden (dit ligt ook weer in het verlengde van de examenprogramma-opzet waarbij de lesstof gepresenteerd wordt vanuit feitelijke contexten). In dit licht is het betreuenswaardig dat een ruime meerderheid van de docenten aangeeft te weinig gehoord te worden bij de inrichting van hun schoolvak.

Tot slot

De komende jaren wordt het curriculum van alle schoolvakken in het voortgezet onderwijs herzien. Ook de syllabi met de eindtermen voor het centraal schriftelijk eindexamen van de schoolvakken economie en bedrijfseconomie zullen onder handen genomen worden (Van der Broek, 2023). Het is daarbij van belang dat de stem van de docent goed gehoord wordt. Voor de schoolvakken economie en bedrijfseconomie verzorgen zij voor het overgrote deel van hun leerlingen het eindonderwijs. Dat rechtvaardigt een luisterend oor.

Literatuur

- Bovenberg, L. (2017) Economieonderwijs in balans: Je geld én je leven. *Tijdschrift voor het Economisch Onderwijs*, 2017(1), 12–13.
- Bovenberg, L. en F. Haan (red.) (2016) *Economieonderwijs: Preadviezen 2016*. Amsterdam: Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde.
- Broek, B. van der (2023) Actualisatie curriculum. *Tijdschrift voor het Economisch Onderwijs*, 1, 50–53. Te vinden op www.vecon.nl.
- Buijs, G., I. van Staveren, M. Odé et al. (2022) Ons economieonderwijs is zo ouderwets dat het de transitie afremt. *Het Financieel Dagblad*, 8 november.
- Canoy, M. (2017) Meer vrijheid en verantwoording bij economieonderwijs. *Tijdschrift voor het Economisch Onderwijs*, 2017(2), 26–27.
- Cotton, D.R.E. (2006) Teaching controversial environmental issues: Neutrality and balance in the reality of the classroom. *Educational Research*, 48(2), 223–241.

Uitkomsten economiestellingen van het Docenten Economie Panel, 2021–2022

TABEL 1

	(beetje mee)	
	eens	oneens
De Nederlandse staatsschuld mag structureel hoger zijn dan 60 procent van het bbp.	49%	51%
In navolging van de Amerikaanse regering moet de EU de patentrechten voor coronavaccins opschorten.	70%	30%
De ECB moet in navolging van de FED een duaal mandaat krijgen, in plaats van het huidige enkelvoudige mandaat.	42%	58%
Vrijwillig ongevaccineerden mogen in hun maatschappelijke bewegingsruimte beperkt worden om de economische schade van de coronapandemie te verminderen.	94%	6%
In navolging van de FED moet de ECB in 2022 beginnen met het stapsgewijs verhogen van de rente.	90%	10%
Er moet geen compensatie gegeven worden voor de gevolgen van de economische sancties tegen Rusland.	80%	20%
De accijns op benzine, diesel en lpg had niet verminderd moeten worden om zo het beoogde gedragseffect van de belasting in stand te houden.	52%	48%
Om de negatieve gevolgen van sterk olopemde inflatie structureel te bestrijden moet er een automatische prijscompensatie opgenomen worden in iedere CAO.	36%	64%

ESB

Uitkomsten stellingen economieonderwijs van het Docenten Economie Panel, 2021–2022

TABEL 2

	(beetje mee)	
	eens	oneens
Het IS-MB-GA-model zal bij mijn leerlingen het begrip van de werking van de economie op macro-economisch niveau vergroten.	68%	32%
Er zijn voor mij voldoende mogelijkheden geweest om me voor te bereiden op het nieuwe IS-MB-GA-model.	69%	31%
Als docent heb ik voldoende mogelijkheden om mijn mening over het schoolvak economie in te brengen bij de totstandkoming van een nieuwe syllabus.	35%	65%
In geval van steeds strenger wordende lockdown-maatregelen moeten scholen als laatste gesloten worden.	83%	17%
Begrippen in de syllabi moeten altijd de economische literatuur volgen.	76%	24%
De analyse van oligopolies moet een meer prominente plaats krijgen in centrale schriftelijke eindexamens.	78%	22%
De analyse van internationale handel moet onderdeel zijn van het examenprogramma op het vwo.	96%	4%
Bij het centraal schriftelijk eindexamen moet er meer gebruikgemaakt worden van feitelijke contexten die met echte data onderbouwd worden.	75%	25%

ESB

CvTE (2023a) *Economie havo: Syllabus centraal examen 2023*. Te vinden op www.examenblad.nl.

CvTE (2023b) *Economie vwo: Syllabus centraal examen 2023*. Te vinden op www.examenblad.nl.

Dalen, H. van, en K. Koedijk (red.) (2012) *Nieuwe kijk op economie gevraagd: Visie op het economieonderwijs*. Artikel op www.mejudice.nl.

Hinloopen, J. (2023) Teulings II: Een toekomstbestendig examenprogramma? *Tijdschrift voor het Economisch Onderwijs*, 2023(2), 36–42.

Jacobs, B. (2019) Surplus en welvaart. *Tijdschrift voor het Economisch Onderwijs*, 2019(6), 12–17.

SLO (2005) *The wealth of education*. Rapport Stichting Leerplanontwikkeling. Te vinden op www.econnet.nl.